

Krúdy Tiszaeszlárja

Véletlenek a könyvkiadásban sincsenek. A Magvető alighanem tudatosan választotta ki az időpontot, hogy éppen most, csaknem hetven esztendővel az első újságcöklés után adja a nagyérdemű közönség, az egészen új nemzedék kezébe immár harmadik változatban Krúdy Gyula remekét, A tiszaeszlári Solymosi Esztert. Éppen most, amikor az akkorinál elvetemültebb, mert a történelmi tényeket jobban ismerő, obskúrus antiszemita uszítók föllevenítik a zsidó rituális gyilkosság képtelen históriáját. Zugszerkesztők és kufárok előássák a XIX. század vége egyoldalú krónikáit, hogy tudatlan és fanatikus posztfasiszták tüntetésein ponyván terjesszék őket.

Minek is nevezzük Krúdy könyvét? Riportnak a helyszínt hűségesen ábrázoló, tárgyyszerű beszámolójáért? Inkább a korszerű tényregény előfutáraként jellemezhetnénk. Bizonyosan van benne fikció is, hiszen Krúdy fantáziája mindig száguldott, de annyira soha nem tért el a valóságtól, hogy alapvető tézisétsé kétségbe vonhatnánk. Mégpedig azt, hogy a nyírségi, máramarosi zsidók nem követhették el a gyilkosságot, a kis szolgáló Solymosi Eszter vérének véte-

**Scharf Móric
annak a szél-
hámos zsidó-
nak az elő-
futára, aki
hazugságaival
a maga javára
igyekszik
fordítani a hi-
székenységet.**

lét. Nem csak azért, mert vallásuk a legszigorúbban tiltja ezt, hanem mert koldusszegény emberek voltak, és becsületesek.

Méltatlan volna Krúdy Gyulát most fölfedezni, de mai szemmel olvasva szembeötlő maradandó eredetisége. Ahogyan aprólékosan, de soha sem fölösleges vonásokkal ábrázolja a Nyírség társadalmát. A századvégre talaját vesztett dzsentrit, akinek a vérvádra azért volt szüksége, mert gazdasági egzisztenciája és lomha életmódja hanyatlóban volt, valami pezsdítőre, volt szüksége. A köztisztviselőt, legyen bár úri törvénykező vagy szolgálalkú pandúr, aki vagy karriervágyból törleszkedő, kész bármire, vagy ennek éppen az ellenkezője, lelkiismeretét követő hivatalnok, aki az igazságért soha nem hajlandó alkudni.

Alattuk nyomban a polgár, aki ugyancsak többféle: elfogult, a kor politikai divatját tudatosan követő alkalmazkodó, vagy már a XX. század előfutára, új életmód alakítója. Beilleszkedik e polgárok közé a zsidó szállodás-kocsmáros, boltos, hűséges alattvalója császárnak és királynak, a keresztény urak szolgálatára kész, hiszen belőlük él, mimikri természetű létkérdés.

A „pórnép” is rétegeire oszlik, aszerint, ki nek mit jutott: Hurainé, Eszter munkaadója, aki nem módos asszony, de sorsa szolgálóhoz juttatja, és özvegy Solymosiné, aki leányait kénytelen cselédnek adni, különben családjával együtt éhen veszne.

Krúdy mint gáláns lovag külön világként ábrázolja a Nyírség hölgyeit. Tetszik neki a nemes nagyasszony és a puccos dáma, akinek társadalmi esemény a szegény zsidók pöre, kiöltözve, szórakozásként megy a tárgyalóterembe, a polgárné, akit elborzaszt, ami történt, de nem maradhat le semmiről, és a zsidó fogadósné, aki ugyanolyan kacér, mint bárki más szoknyás, nem veti meg a kalandot sem, de csavaros eszével, született intelligenciájával még jobban fölgyújtja a gavalléros fantáziáját. Kívívja Krúdy megbecsülését a kebles, formás csipőjű parasztasszony is.

A tényregény legmélyén ismerkedhetünk meg a nyírségi világ zsidó földönfutóival. Földönfutók, mert mi tagadás, zömük idegenként érkezett ide az orosz és lengyel pogromok elől menedéket keresve; bár sok közülük beszéli a magyart, a nyelve, ez a németből kifecamított jiddis idegen, öltözete

is eltérő, és a halántékára omló „huncutka”, a pajesz még inkább kuriózzummá teszi. Mózes vallása és annak rejtelmes szertartása alkalmas minden fantázia fölébresztésére, így született a vérvád is. Különös figurák a Tiszán tutajon Máramarosból lesodródó fokhagyma- és pálinkaszagú zsidó fakereskedők, akik azzal kuszálják össze még jobban a történetet, hogy vízi tákalmányuk alá rejtve hullát úsztatnak a folyón, bizonyítván, hogy Solymosi Eszter vagy bánatában maga ment a víznek, vagy vakvéletlen áldozata lett. Scharf Móric, a vérvád koronatanúja, a szüleit is elveszejteni kész kamasz pedig annak a szélhámos zsidónak az előfutára, aki hazugságaival a maga javára igyekszik fordítani a hiszékenységet.

Aki ma Krúdy-regényként olvassa A tiszaeszlári Solymosi Esztert, páratlan irodalmi élményt kap. Aki viszont tanúvallomást keres a galád antiszemita uszítással szemben, kétszer gazdagodik: tényekkel szembesül, miközben hiteles, mély és meggyőző képet kap a Nyírségnek, Krúdy szülőházájának máig titokzatos világáról.

Várkonyi Tibor